

Politik Psikoloji Dergisi
The Journal of Political Psychology

Araştırma Makalesi

Research Article

Sayfa | 7

**SİYASAL TERCİHLER VE DEĞERLER ARASINDAKİ
İLİŞKİ¹**

Mehmet Mazhar YILDIZ²

Öz: Bu çalışmada, Diyarbakır ve Trabzon illerinde yaşayan, etnik kimliklerini Türk ve Kürt olarak tanımlayan 18-30 yaş aralığındaki gençlerin siyasal değerler temelinde hangi düzeyde birbirlerinden farklılaştıkları ve benzeştikleri sorgulanmıştır. Yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen bulgular Diyarbakır ve Trabzon'daki gençlerin açık bir şekilde farklı siyasal değerlere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Ortaya çıkan farklılıklar sadece siyasal kimlik ve tercihlerle sınırlı olmamış, bunların dışındaki siyasal davranışlarda da kendini göstermiştir. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen katılımcılar için “demokrasi” ortak bir değer olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgular, gençlerin sahip oldukları siyasal

¹ Bu çalışma Türkiye’de Gençlerin Siyasal Değerleri başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Arş. Gör. Dr. Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Diyarbakır/Türkiye, mazharyildiz@windowslive.com. İD: 0000-0002-8417-4504.

Geliş Tarihi: 06 Mayıs 2022 **Kabul Tarihi:** 03 Eylül 2022

Received: 06 May 2022 **Accepted:** 03 September 2022

Bu makaleye atıf için / To cite this article: Yıldız, M.M. (2022). Siyasal Tercihler ve Değerler Arasındaki İlişki. Politik Psikoloji Dergisi, 2(2), 1-18.

değerlerin yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürüyle örtüştüğünü göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Gençlik, siyasal değerler, seçmen davranışı

THE CONNECTION BETWEEN POLITICAL PREFERENCES AND VALUES

Abstract: *In this the study, it was questioned to what extent young people of who define their ethnic identities as Turks and Kurds origin living in the provinces of Diyarbakır and Trabzon, between the ages of 18-30, have politically different or similar values. Findings from face-to-face surveys revealed that young people in Diyarbakır and Trabzon clearly have different political values. The differences that emerged were not only limited to political identities and preferences but also became evident in other political behaviors. However, despite all these differences, it was determined that "democracy" was a common value for the participants. In addition, based on the findings, it was understood that the dominant political culture in both provinces coincided with the political values of the youth.*

Keywords: Youth, Political values, Voting behavior

GİRİŞ

Kişiler, oy tercihlerini nasıl belirlerler? Onları herhangi bir siyasal parti veya adaya yönlendiren etkenler nelerdir? Farklı siyasal düşünceler içerisindeki seçim(ler)ini neye göre yaparlar? Siyaset bilimi alanında insanların siyasal davranış pratiklerini—özellikle de parti veya aday tercihi— anlama çabası, araştırmacıları bu noktada çeşitli modeller— Kolombiya modeli(sosyolojik yaklaşım), Michigan modeli ve rasyonel tercih modeli— geliştirmeye sevk etmiştir. Sayılan modeller, siyasal davranışların yorumlanması adına işlevsel bir role sahip olmalarına karşın bireyin siyasal duygu ve eylemlerini etkileyen mikro ve makro düzeydeki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler bu noktada genel geçer bir modelin kabulünü engellemektedir. Ancak yakın zamanda kişilerin siyasal pratikleri ve sahip oldukları değerler arasında kurulan ilişki (Inglehart, 1971, Inglehart, 1977; Schwartz, 1992; van Deth ve Scarbrough, 1995; Bernea ve Schwartz, 1998) siyasal davranışların çözümlenebilmesi adına yeni bir modül sunmuştur. Bu modül bireylerin davranışlarının arka planında onları yönlendiren yönlendiriciler olduğu, yani değerler olduğu, gerçeğinden hareketle geliştirilmiştir.

Bireylerin siyasal tercihleri ve sahip oldukları değerler arasında kurulan bu ilişkiden hareketle, bu çalışma Trabzon ve Diyarbakır’da yaşayan 18-30 yaş aralığındaki gençlerin sorgulanan siyasal davranış pratikleri üzerinden ne ölçüde farklı ve benzer değerlere sahip olduklarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada ayrıca aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır.

- 1) Trabzon ve Diyarbakır illerinde yaşayan gençler arasında siyasal tercihler bağlamında bir farklılaşmadan söz edilebilir mi?
- 2) Trabzon ve Diyarbakır’da yaşayan gençler arasında “Kürt sorunun çözümü” adına kendilerine sunulan yöntemler üzerinden bir değer farklılığından söz edilebilir mi?
- 3) Katılımcıların sahip oldukları siyasal değerleri ile yaşadıkları illerin hâkim siyasal değerleri arasında bir ilişki kurulabilir mi?

Değer terimi anlamsal bir karmaşaya sahip olduğu için bu çalışmada öncelikle bu terim işlevsel yönüyle ele alınacak, sonrasında siyasal davranış ve değerler arasındaki ilişki sorgulanacaktır. Devamında araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle yukarıdaki sorulara cevaplar aranacaktır.

I. DEĞERLER

Felsefi bir yönü olan “değer” terimi ilk başlarda ekonomik anlamlar çağrışırsa da hem somut hem de soyut bir yönü olması nedeniyle haznesinde çok çeşitli manalar barındırmaktadır. Bu haliyle özünde anlamsal bir karmaşaya da sahip olan “değer” terimi bazen önemsiz bir kavram olarak algılanabilmektedir. Ancak 20 yy. ortalarından itibaren kişilerin gözlemlenebilen davranışları ve sahip oldukları değerler arasında kurulan ilişki (Spates, 1983, s. 28) değer terimini — işlevsel yönü itibariyle— sosyal bilimlerin merkezine oturtmuştur (Schwartz S. , 2012, s. 3). Sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda da bu işlevsellik üzerinde sıklıkla durulmuş ve değerlerin, kişilerin gözlemlenebilen davranış/eylem/tercihlerini yönlendiren görünmez yönlendiriciler olduğu ve yaşam içerisinde alınan kararların ve yapılan tercihlerin sahip olduğumuz değerler filtresinden süzülerek gerçekleştiği ifade edilmiştir (Rokeach,1973; Schwartz, 1992).

Aynı işlevsel görevi farklı şekilde ifade eden açıklamalara bakıldığında değerlerin; kişilerin eylemleri seçme, insanları ve olayları değerlendirme veya açıklama biçimine rehberlik eden ve arzu edilen kavramlar olduğu(Kluckhohn, 1951; Rohan, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992), değerlerin neyin iyi veya kötü, doğru veya yanlış olduğu ile ilgili rehber görevi gördüğü (Gandal vd., 2004) ve değerlerin eylemleri koordine etmek için yararlı olan, sosyal olarak kabul edilebilir bir dilde ifade edilen, insanların önemli amaçlarının veya motivasyonlarının bilişsel temsilleri oldukları ifade edilmiştir (Bernea & Schwartz, 1998, s. 18).

Özü itibariyle karmaşık bir yapıya sahip olan değer terimi farklı şekillerde tanımlandığı için ortak bir tanımdan söz edilememektedir. Ancak, Schwartz ve Bilsky (1987, s. 551) terim ile ilgili yapılan açıklamalardan hareketle değerlerin işlevsel yönünü açıklayan ortak noktaları bir araya getirmiş ve bu konuda bir sınırın çizilmesi sağlanmıştır. (a) Değerler, inançlardır. (b) Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilgilidir. (c) Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedir. (d) Değerler, davranışların ve olayların seçilmesini ya da değişmesini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler. (e) Değerler, sahip oldukları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.

Bireyin değer edinim sürecini sınırlayan veya belirleyen bir ölçüt olmadığı için doğum ve ölüm arasındaki tüm yaşam evresi bir değer edinim süreci olarak kabul edilebilir. Diğer bir deyişle bireyler sürekli olarak bir değer edinim süreci içerisinde dirler. Biyolojik yapı, sosyal statü, meslek, aile, yaş, din, coğrafya (Hitlin & Piliavin, 2004) eğitim,

hâkim siyasal kültür, sosyal çevre, makro veya mikro sosyo ekonomik ve siyasal gelişmeler vb. olgular—bir arada veya ayrı ayrı (Fichter, 1990)—doğrudan veya dolaylı olarak bireyin değer edinim sürecinde aktif rol alırlar.

Sahip olunan bazı değerler zaman içinde önceliklerini yitirirken bazıları ise daha önemli bir hale gelebilir. Farklı çalışmalarda bu görüş desteklenmiştir (Schwartz ve Bardi, 1997; Çileli, 2000). Mesela; Türkiye siyasal tarihine bakıldığında sağ veya sol siyasal ideolojiler 60’lı ve 70’li yıllarda toplumu ilgilendiren öncelikli konularken günümüzde özgürlük ve eşitlik gibi değerler daha sık tartışılmaktadır. Bu noktada Rokeach, kişilerin sahip oldukları değerlerin değişime açık olduğunu ancak bu değişim hızının ise yavaş olduğunu ifade etmiştir (Rokeach, 1973, s. 5-6).

Bu haliyle her bireyin kaçar tane değere sahip olduğu ve bu sahip olma süreçlerinin nasıl şekillendiği ile ilgili net bir şeyler söylemek oldukça zor bir iştir. Ancak bu noktada Rokeach, bireylerin 18 amaçsal (*terminal*) ve 18 araçsal (*instrumental*) olmak üzere toplam 36 farklı değer türüne sahip olduklarını ve bunların hemen hemen tüm bireylerde ortak olduğunu ifade etmiştir (Rokeach, 1973). Ancak hem teorik hem de ampirik bir alt yapıdan mahrum olan bu çalışmayı noksan bulan Schwartz ve Bilsky (1987, 1990) yaptıkları araştırmalarda bireylerin sahip oldukları değerler kümesi içerisinde on değer — uyarılım, özyönelim, uyma, geleneksellik, güvenlik, güç, başarı, evrenselcilik, iyilikseverlik, hazcılık— herkes için ortak olduğunu ifade etmiştir.

Birey davranışlarının sahip olunan değerler ile ilişkilendirilmesi, toplumsal gelişimlerin daha tutarlı bir şekilde ele alınması ve bireylerin değerleriyle örtüşen politikaların geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Bu noktada Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000, s. 60) “sosyoekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni toplumsal düzenlemelerin sağlıklı işleyebilmesi bireylerin sahip olduğu değerlerin bu türden düzenlemelerle uyumlu olmasıyla yakından ilişkili olduğunu” ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle mikro politikalardan makro politikalara, ekonomiden siyasete, sosyo kültürel faaliyetlere kadar bir toplumu tüm yönleriyle anlayabilmek toplumun sahip olduğu değerlerin saptanmasını gerektirmektedir. Benzer argümanlar öne süren Rokeach (1973) sosyal bilimcilerin araştırmaya değer gördükleri tüm olayların değerlerle ilişkili olduğunu ve değerlerin dâhil edilmediği araştırmaların noksan olduğunu ifade etmiş ve kişilerin sahip oldukları değerleri, insan davranışlarını açıklamaya yönelik diğer tüm kavramlardan üstün tutmuştur.

“Değer” konusu en az anlamı kadar geniş bir alanı kapsar. Bu nedenle ele alınan konu ile ilgili bir sınır çizilebilmesi amacıyla altı farklı

değer türünden söz edilmiştir; siyasal, dini, estetik, ekonomik, sosyal ve bilimsel (Spranger, 1928). Bireylerin görünen davranışlarının anlaşılması aslında sayılan bu değer türlerinin tümü ile ilgilidir. Ancak her bir değer türünün bir arada ele alınması güçlükler barındırmaktadır. Bu nedenle değerler konusu burada siyasal değerler üzerinden ele alınacaktır.

II. SİYASAL TERCİHLER VE DEĞERLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Daha çok sosyal-psikolojinin çalışma alanı olan “değerler”, siyaset bilimi alanında da sıklıkla yer almıştır (Easton, 1953; Campbell vd., 1960). Ancak değer araştırmalarının bu alanda kalıcı bir yer edinmesinde Inglehart’ın (1971-77) *Silent Revolution* (Sessiz Devrim) tezinin önemli bir katkısı olmuştur. Post-materyalizmin yükselişini tanımlayan bu önemli çalışmada Inglehart (1971), değerlerin uluslararası ve karşılaştırmalı düzeyde tanımını, ölçülmesini ve uygunluğunu ciddi şekilde ele alan ilk ampirik siyaset bilimcileri arasında yer almıştır (Loughran, 2016).

Silent Revolution (Sessiz Devrim) tezinde, Batı Avrupa’daki sanayi toplumlarında II. Dünya Savaşı’nın etkilerini yaşamış kuşaklar ile savaş sonrasında dünyaya gelen kuşaklar arasında belirgin bir değer farklılığı olduğu ve kuşakların sahip oldukları değer türlerine göre siyasal davranış pratiklerinin de farklılık gösterdiği öne sürülmüş sonrasında bu düşünce ampirik olarak test edilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle daha olgun yaş grubundaki katılımcıların güvenlik ve ekonomik refahı öncelikli tuttukları, materyalist değerlere sahip oldukları ve buna bağlı olarak da geleneksel siyasal pratikler sergiledikleri saptanmıştır. Diğer tarafta ise daha genç yaş grubundaki katılımcıların bireysel özgürlükler, çevre-doğa ve eşcinsel haklarının öncelikli tutulduğu, post-materyalist değerlere sahip oldukları ve bireysel katılım şekillerinin hâkim olduğu siyasal pratikleri benimsendikleri sonucuna ulaşılmıştır (Inglehart 1971-77).

Farklı bir yaklaşımla kişilerin sahip oldukları değerler ve siyasal eğilimleri arasındaki ilişkiye değinen Bernea ve Schwartz’a (1998, s. 21) göre liberal bir konumu benimseyen partilere verilen desteğin bireysel özerkliği, hoşgörüyü ve farklı veya olağandışı insanları ve yaşam tarzlarını kabul etmeyi teşvik eden değerleri önemsemeye ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir deyişle toplumların sahip olduğu mikro karakterdeki değerler —dürüstlük, hoşgörü— ve makro düzeydeki değerler —güçlü demokrasi— arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir.

Siyasal değerler kümesi içerisinde hangi siyasal pratiklerin yer aldığı ile ilgili net bir şey söylemek, bireyin sayısız siyasal

eylem/hareket/davranışı gerçekleştirme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda oldukça zor bir durumdur. Bu konuyu ele alan araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde; seçmen davranışı, siyasal katılım, parti rekabeti, politika tercihleri, sosyal ve politik değişimi yorumlamak gibi ampirik olarak yönlendirilen alt alanların tümünde, değerlerin tahmin ve açıklama modellerinde bir yeri hak ettiği fikri hakim olmuştur (van Deth & Scarbrough, 1995, s. 5). Ancak tüm bu davranış pratikleri içerisinde bireyin “oy tercihi” diğer siyasal davranış türlerine oranla daha fazla rağbet görmüştür. Bu durumun oluşmasında oy tercihinin bireyin doğrudan tüm siyasal düşüncelerini yansıttığı ve oy kullanan-kullanmayan tüm insanları ilgilendirmesinin etkili olduğu söylenebilir (Verba vd.,1978, s. 310).

III. YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışmada gençlerin, siyasal tercihleri ve değerler arasındaki ilişki irdelendiğinden araştırmanın çalışma evrenin belirlenmesindeki önemli gerekçeler; siyasal tercihler/yönelim ve ulaşılabilirlik olmuştur. Bu bağlamdan hareketle; Diyarbakır ili siyasal tercihleri itibarıyla Kürt milliyetçisi³ ve Trabzon ili de Türk milliyetçisi⁴ olmasından dolayı bu çalışmanın çalışma evreni olarak belirlenerek 2019-20 yılları arasında bu illerdeki gençlere yüz yüze anketler uygulandı.

Tablo 1: Anket Uygulanan Şehirler

Şehirler	Sayı	Yüzde
Trabzon	91	46,7
Diyarbakır	104	53,3
Toplam	195	100

Araştırma evreninin ardından araştırmanın örneklem sayısı belirlendi. Örneklem belirlenmesinde istatistiki hesaplama yerine eldeki mevcut imkân ve sınırlılıklar göz önünde bulundurularak her il için 100 katılımcıyla gerçekleştirilecek anketlerin illerin siyasal değerlerini yansıtacağı varsayılmıştır. Ancak sahadan toplanan veriler üzerinde yapılan gerekli incelemelerden sonra —etnik kimliklerini Türk veya Kürt dışında ifade edenler araştırmaya dâhil edilmedi⁵— araştırmaya dâhil edilen anket sayısı söz konusu referans sayıdan az veya çok olabilmektedir.

³ YSK verilerine göre 1999 seçiminden bu yana Diyarbakır ilinde en çok oy alan partiler Kürt siyasi hareketini temsil eden partiler/adaylar olmuştur.

⁴ YSK verilerine göre 1999 seçiminden bu yana Diyarbakır ilinde en çok oy alan partiler merkez ve sağ siyasal hareketi temsil eden partiler olmuştur.

⁵ Ek 1: Katılımcıların “siz etnik kimliğinizi ne olarak tanımlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Araştırma anketi, her il için yaş, eğitim düzeyi ve cinsiyet bağımsız değişkenleri üzerinden belirlenen kotalar dikkate alınarak 18-30 yaş aralığındaki gençler ile yüz yüze anket yoluyla uygulanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması amacıyla, anketler “basit rastsal ve amaçsal” örnekleme yöntemi ile sayılan illerdeki sokaklarda ve iş yerlerinde uygulanmış ve her bir değişken grubu içindeki alt değişkenlerin sayısal olarak birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Tablo 2’ye bakıldığında her iki il için yaş, eğitim seviyesi ve cinsiyet kategorilerinin bir birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Örneklemin Demografik ve Etnik Profili

		Trabzon	Diyarbakır
ETNİK KİMLİK	Türk kökenli	100	0
	Kürt kökenli	0	100
CINSİYET	Kadın	57,1	42,3
	Erkek	42,9	57,7
EGİTİM	Düşük	24,2	11,5
	Orta	39,6	56,7
	Yüksek	36,3	31,7
YAŞ	18-20	13,2	16,3
	21-23	31,9	26
	24-26	13,2	23,1
	27-30	41,8	34,6

Araştırmada cevabı aranana cevaplardan biri gençlerin yaşadıkları şehirlerin hâkim siyasal kültüründen etkilenip etkilenmedikleridir. Kültür transferi ve ya diğer bir deyişle bireyin bulunduğu ortamın kültürünü temsil etmesi için makul bir zamandan söz etmek yanlış olacaktır. Ancak araştırma sırasında katılımcıların çoğunluğunun yaşadıkları şehirlerde uzun bir süre kalmış olmaları sayesinde yaşadıkları şehir ile aralarında kültürel etkileşimin olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Tablo 3’e bakıldığında hem Trabzon hem de Diyarbakır’daki katılımcıların yaşamlarını büyük ölçüde bulundukları illerde devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Buradan hareketle katılımcıların yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürünü içselleştirmelerinin kuvvetle muhtemel olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Katılımcıların bulundukları illerdeki yaşam süreleri ve bu illeri benimseme durumları

		Trabzon	Diyarbakır
	1-3	2,2	2,6
	4-7	3,3	,9
Ne zamandan beri bu şehirde yaşıyorsunuz	8-11	3,3	3,5
	12-15	3,3	,9
	16-19	7,7	2,6
	+20	80,2	89,5
Kendinizi nereli hissediyorsunuz	Trabzon	73,6	0,0
	Diyarbakır	0,0	88,7

Uygulanan anketler SPSS programı ile analiz edilerek, ilerleyen bölümlerde görülen tablolara dönüştürüldü. Analizler için önce basit frekans dağılımı sonrasında ise bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını bulmak için t-testi yapıldı.

Son olarak; bireyler arasında siyasal değerler noktasında bir kutuplaşmanın olup olmadığı bu çalışmada cevabı aranan sorulardan biri olmuştur. Ancak bireyler arasındaki kutuplaşmaların ele alındığı çalışmalarda farklı parametreler—siyasal tercihler, farklı kimlikler ile evlilik ve komşuluk ilişkisi gibi— bir arada değerlendirilerek belirli bir cevaba ulaşılmıştır. Bu çalışmada katılımcılar arasında olası bir kutuplaşmanın olup olmadığı sadece katılımcıların oy verdikleri partiler ve yukarıda sorgulanan konular üzerinden belirlenmiştir. Ayrıca, Erdoğan ve Semerci'nin (2018) kendi çalışmalarında ifade ettikleri gibi bu çalışmada da “kutuplaşmanın failini aramaktan çok durumu tespit etmeye odaklandığı” belirtilmelidir.

IV. BULGULAR

Tablo 4'e çalışmaya katılan gençlerin, hangi siyasal kimlikleri kendilerine en yakın hissettikleri ile ilgili istatistiki veriler yansıtılmıştır. Bu sonuçlara göre, toplumun büyük çoğunluğunun benimsediği siyasal kimliklerin gençler tarafından da—özellikle Trabzonlu gençler tarafından— kabul edildiği anlaşılmaktadır. Trabzon'daki gençlerin kendilerini en yakın hissettikleri siyasal kimlikler sırasıyla yüzde 58,2 oranında milliyetçi–vatansever, yüzde 17,6 oranında Atatürkçü-laik ve yüzde 13 oranında ise dindar muhafazakârdır.

Tablo 4: Aşağıdaki kimliklerden hangisini kendinize en yakın görüyorsunuz?

	Trabzon	Diyarbakır
Atatürkçü-Laik	17,6	1
Dindar - Muhafazakâr	13,2	20,4
Milliyetçi - Vatansever	58,2	6,8
Liberal - Özgürlükçü	4,4	41,7
Demokrat - Sosyal Demokrat	0	13,6
Marksist - Sosyalist	1,1	4,9
Diğer	2,2	2,9
Fikrim yok	3,3	8,7
Toplam	100	100

Diğer tarafta Diyarbakır'daki gençlerin kendilerini en yakın hissettikleri siyasal kimlikler sırasıyla; yüzde 41,7 oranında liberal-özgürlükçü, yüzde 20,4 oranında dindar-muhafazakâr ve yüzde 19,5 oranında ise sol siyasal kimlikler olmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle Trabzonlu gençler yüzde 71 oranında merkez ve sağ kimlikleri benimserken Diyarbakırlı gençlerin yüzde 61 oranında liberal ve sol görüşleri benimsediği görülmektedir. Sonuç olarak, elde edilen bulgulardan hareketle Trabzon ve Diyarbakırlı gençlerin siyasal kimlikler bağlamında birbirinden farklı değerlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak tablo 3'e dikkatle bakıldığında dindar-muhafazakâr kimliğin her iki ilde de hatırı sayılır şekilde benimsenmiş olduğu görülmektedir. Bu yönde bir sonucun ortaya çıkmasında şüphesiz çoklu nedenlerden söz edilebilir. Ancak bunlar içerisinde din olgusu üzerinde ayrıca durulmalıdır. Çünkü yapılan araştırmalarda bireyin siyasal kimliğini şekillendiren önemli faktörlerden biride din olgusudur (Çarkoğlu & Hinich, 2006; Esmer ve Pettersson, 2007). Sonuç olarak, katılımcılar, siyasal kimlikler noktasında her ne kadar birbirinden farklı görünseler de her iki il için kısmi de olsa siyasal bir benzerlikten söz edilebilir. Ayrıca, farklı etnik kimlikler arasındaki bu farklılıklar ve benzerlikler Türkiye'nin toplumsal yapısı ile ilişkilendirilebilir.

16

Tablo 5: Bugün yapılacak bir genel seçimde oyunuzu hangi partiye verirsiniz?

	Trabzon	Diyarbakır
AKP	33,3	10,6
CHP	12,6	3,8
HDP	0	66,3
MHP	14,9	0
İYİ Parti	13,8	0
Diğer	1,1	1,9
Kararsız	8	2,9
Kullanmam	16,3	14,5
Toplam	100	100

Tablo 5’e yansıyan sonuçlar katılımcıların bugün yapılacak olan bir genel seçimde oy verebilecekleri partileri göstermektedir. Nihai noktada bireylerin parti tercihleri çoklu faktörlerin—din, etnik kimlik, sosyal statü— bileşiminin bir sonucu olarak gelişmektedir. Bu noktada bireylerin siyasal tercihlerini yorumlayan farklı senaryolar geliştirilmiştir. Örneğin; Esmer’e (2019) göre, bir grup veya kimliğe uygulanan baskılar ve bu sürecin derinleşmesi kişilerin rasyonel karar sürecinden uzaklaşıp kendisinden olan laik, muhafazakâr, Kürt, Alevi, Sünni vs. kimliklere veya kişilere yönelmelerine neden olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında ilgili tabloya yansıtılan istatistiki verilerle bakıldığında Trabzonlu gençlerin büyük çoğunluğunun merkez ve sağ partilere, Diyarbakırlı gençlerin ise daha çok sol ve liberal partilere yönelerek rasyonel bir tercihten ziyade kendilerine yakın diğer bir deyişle kendi mahallelerinden olan siyasal partileri tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların benimsedikleri siyasal kimliklere göre oy verdikleri siyasal partiler

	TRABZON				DİYARBAKIR		
	AKP	CHP	İYİ Parti	MHP	AKP	CHP	HDP
Dindar - Muhafazakâr	26,9	0	12,5	0	80	0	19,6
Milliyetçi - Vatansever	65,4	66,7	87,5	100	20	33,3	4,3
Liberal - Özgürlükçü	7,7	33,3	0	0	0	66,7	76,1
Total	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 6’ya bakıldığında da elde edilen bulgular, hem Trabzonlu hem de Diyarbakırlı gençlerin siyasal kimliklerini temsil eden siyasal partilere yöneldiğini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle elde edilen bulgular, katılımcıların sahip olduğu siyasal değerlerin kendi siyasal pratiklerini yönlendirdiğini de açıkça göstermektedir.

Bireyin siyasal değerlerinin bir yansıması olarak gerçekleşen siyasal pratiklerden biri de bir siyasal partinin tercih edilme nedenidir. Tablo 7’ye yansıyan sonuçlar bu görüşü destekleyecek şekilde olmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında; Trabzonlu katılımcıların oy verecekleri partiyi tercih nedenleri sırasıyla yüzde 28,6 oranında “ideoloji”, yüzde 27,3 oranında “partinin icraatları” ve yüzde 23,4 oranında da “partinin lideri” olmuştur. Hatırı sayılır bir katılımcı kitlesinin de parti tercihini belirleyen neden ise “duygusallık” olmuştur. Bu oranlara bir bütünsellik içinde bakıldığında Trabzonlu katılımcıların üçte ikisinin siyasal parti tercihinin objektiflikten uzak sübjektiflikle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle ortaya çıkan tablo tamamen bireyin kendi siyasal değerlerinin bir sonucu ve yansımasıdır.

Tablo 7: Seçtiğiniz partiye oy verme nedeniniz nedir?

	Trabzon	Diyarbakır
Partinin Lideri	23,4	16,7
Partinin Kadrosu	1,3	7,8
Partinin Programı	6,5	4,4
Partinin İcraatları	27,3	10
Partinin İdeolojisi	28,6	53,3
Duygusal Sebepler	11,7	7,8
Diğer	1,3	0
Toplam	100	100

Diğer tarafta Diyarbakırlı gençlerin parti tercihlerindeki kriterlere bakıldığında benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Bu ildeki katılımcı her beş gençten birinin siyasal parti tercihinde partinin kadrosu, icraatları ve programı gibi duygusal ve sübjektiflikten uzak nedenler etkili olurken geri kalanlar için ise öncelikli kriterler sahip oldukları siyasal değerlerle ilişkili olmuştur. Buradan hareketle bireylerin sahip oldukları siyasal değerlerin onları siyasal tercihlerinde etkili olduğu söyleme/tezi bir kez daha test edilip doğrulanmıştır.

Tablo 8: Sizce demokratik bir ülkede yaşamak önemli midir?

	Trabzon	Diyarbakır
Önemsiz	2,2	0
Ne önemli ne önemsiz	4,4	2,9
Önemli	93,4	97,1
Toplam	100	100

10

Demokrasinin işlevselliği ve işleyişi ile ilgili sayısız tartışmanın olduğu söylenebilir. Gelineen noktada demokrasinin seçenekler arasındaki en iyi tercih olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Ancak demokrasinin beş yüze yakın (Türküne, 2011) tanımından bahsedildiği bir durumda evrensel bir demokrasi anlayışından ziyade ben, sen, biz, onlara göre değişen anlayıştan söz edilmektedir. Tablo 8 ve devamında tablo 9'a istatistiksel olarak yansıtılan veriler bu durumu destekler nitelikte olmuştur. Tablo 8'ye bakıldığında etnik kimlik veya şehir fark etmeksizin demokrasinin toplumsal bir karşılığının olduğu anlaşılmaktadır. Ancak demokrasinin işleyişinin sorgulandığı tablo 9'a bakıldığında ise katılımcıların bu konuda farklı bir yaklaşıma sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Türkiye de demokrasi etkili bir şekilde çalışıyor mu?

	Trabzon	Diyarbakır
Hayır	28,6	67,3
Kararsız	39,6	22,1
Evet	31,9	10,6
Toplam	100	100

Eldeki verilere göre Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğuna dair inanç her iki ilde de düşük bir seviyede olmuştur. Dahası elde edilen bulgular uluslararası araştırmaların bu konudaki sonuçlarıyla uyusmaktadır. Geçmiş yıllardan günümüze doğru *Freedom House*'un bu konudaki verilerine bakıldığında benzer sonuçlara ulaşılabacaktır. Hem makro durumda katılımcıların demokrasinin Türkiye'deki işleyişine yönelik tutumları hem de mikro düzeyde illerin bu konuya yönelik tutumlarının oluşmasında şüphesiz çoklu nedenler etkili olmaktadır.

Demokrasinin işlevselliği ile ilgili verilen iller arasındaki farka bakıldığında Tablo 9'a veriler bu konuda oransal olarak belirgin bir farkın olduğu görülmektedir. İlgili tabloya göre, Diyarbakırlı gençlerin Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğuna yönelik inançları Trabzonlu gençler ile kıyaslandığında daha düşük düzeyde kalmıştır. Trabzonlu gençlerin yaklaşık yüzde 32'si bu konuda olumlu bir kanaat taşıırken, bu oran Diyarbakırlı gençlerde yüzde 11 civarında olmuştur.

Tablo 10: Sizce Kürt sorununun çözümünde aşağıdaki yöntemler hangi ölçüde etkili olur?

		Trabzon	Diyarbakır
Askeri Yöntem	Etkili olmaz	17,8	67,3
	Etkili olur	65,6	23,1
Siyasal Yöntem	Etkili olmaz	14,4	8,7
	Etkili olur	65,6	80,8
Kültürel-Sosyal Politikalar	Etkili olmaz	15,7	4,9
	Etkili olur	59,6	87,4
Ekonomik Çözümler	Etkili olmaz	23,6	7,7
	Etkili olur	50,6	83,7
Ana dilde eğitim	Etkili olmaz	48,9	7,7
	Etkili olur	30	89,4

***Kararsızlar dâhil edilmemiştir**

Katılımcıların siyasal değerlerinin yaşam pratiklerine yansıdığı önemli alanlardan biri de Kürt sorununun çözüm yöntemleri olmuştur. Kürt sorunu veya Kürt meselesi, toplum içerisinde farklı şekillerde—terör sorunu, ekonomik geri kalmışlık, etnik kimlik—tanımlanmaktadır (Tan, 2009). Bu şekilde farklı tanımlamaların ortaya çıkmasında sorunun ele alınış biçiminin etkili olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle bireylerin bir sorunu algılama biçimleri o sorunun çözümüne ilişkin yaklaşımlarından bağımsız değildir. Dolayısıyla katılımcıların Kürt sorununun çözümü adına kendilerine sunulan yöntemlere karşı tutumları

bizlere bu katılımcıların Kürt sorununu algılama biçimleri ve sahip oldukları siyasal değerler hakkında kuvvetli bilgiler vermektedir.

Bu noktada tablo 10'a yansıyan veriler katılımcıların Kürt sorununun çözümü adına verilen yöntemlere hangi ölçüde katılıp/katılmadıklarını açıklamaktadır. Yapılan istatistiki testler sonucunda Trabzon ve Diyarbakırlı katılımcılar arasında bu konuda anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Askeri yöntem, ekonomik çözümler, anadilde eğitim için $P=,000$. Siyasal yöntem için $P=,006$ ve kültürel sosyal politikalar için $P=,001$)⁶. Katılımcılar arasında belirgin düzeyde farklılaşmaya yol açan askeri yöntem ve ana dilde eğitim konuları etno-politik (Erdoğan & Coşkun, 2008) bir sorun olarak kabul edilen Kürt meselesi bağlamında çokça tartışılan konulardır. Elde edilen bulgulardan hareketle katılımcıların sahip oldukları siyasal değerler üzerinden bu konu hakkında bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Askeri yöntem Trabzonlu gençler için gerekli görülmesine karşın Diyarbakırlı gençler tarafından sorunun bir çözümü olarak kabul görmemektedir. Askeri yönteme Trabzonlu gençler tarafından verilen destek yüzde 66 oranında olurken Diyarbakırlı gençlerin ise yüzde 67'si bu yöntemi onaylamamıştır. Benzer şekilde kimilerince bir bölünmeye neden olacağı endişesi oluşturan ana dilde eğitim konusu Trabzonlu gençler tarafından desteklenmezken Diyarbakırlı gençler için bir çözüm aracı olarak görülmüştür.

Son olarak siyasal yöntem, ekonomik çözümler ve kültürel sosyal politikalar Trabzonlu katılımcılar tarafından genel olarak kabul görmüştür. Diğer tarafta ise Diyarbakırlı gençlerin bu yöntemleri sahiplenme oranları Trabzonlu gençlere oranla daha yüksek olmuştur. Buradan hareketle sayılan bu yöntemleri barındıracak bir çözümün toplumsal bir karşılığının olacağı söylenebilir.

SONUÇ

Bireylerin sahip oldukları değerler yaşam süresi içerisinde çoklu faktörlerin harmanlanmasının bir sonucu olarak oluşmaktadır ve bu değerler bireylerin yaşam pratiklerini yönlendirme işlevine sahiptir. Bu bağlamdan hareketle Türkiye siyasal tarihi incelendiğinde kimlikler arası çatışmalardan darbelere, siyasal krizlerden terör olaylarına kadar toplumu derinden etkileyen olaylar belirli aralıklarla tekrar etmiş ve bireyler bu olaylardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmişlerdir. Buna bağlı olarak toplumsal birliktelik noktasında zedelenmeler ve farklı kimlikler arasında siyasal alanda belirgin değer farklılıkları oluşmuştur.

⁶ Ek 1: T-testi(Etnik Kimlik)

Bu farklılıkların sürekli olarak kamuoyunun gündeminde olmaması yok olduğu anlamına gelmediği gibi yapılan araştırmalar bunun hala devam ediyor olduğunu göstermektedir. Bu çalışma da onlardan biri olmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle, “siyasal tercihler”, noktasında Trabzonlu ve Diyarbakırlı gençler arasında bir siyasal değer farklılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılık özellikle etnik kimlikleri ilgilendirilen konularda daha da belirgin olmuştur.

Araştırmada, Diyarbakırlı gençlerin ağırlıklı olarak sol ve liberal kimlikleri benimsedikleri ve bu siyasal kimliği taşıyan partilere—HDP—yönelindikleri saptanmıştır. Benzer şekilde Trabzonlu gençlerin de benimsedikleri siyasal kimlikleri—milliyetçi-vatansever— temsil eden partilere yönelindikleri—AKP, MHP— görülmüştür. Hem Trabzonlu hem Diyarbakırlı gençler için “dindar-muhafazakâr” kimlik kısmi olarak ortak bir değer olarak görülmüştür. Ancak bu kimliğin siyasal pratiklere yansımaları ise farklı olmuştur. Örneğin; dindar-muhafazakâr kimliği kendilerine yakın bulan Trabzonlu gençlerin yaklaşık yüzde 67’si Kürt sorununun çözümü noktasında “askeri yöntemi” desteklerken bu oran aynı kimliği benimseyen Diyarbakırlılarda yüzde 33 olmuştur. Ana dilde eğitim noktasında da benzer bir tablo oluşmuştur. Ana dilde eğitimin bu sorunun çözümde etkili olacağını düşünen dindar-muhafazakâr kimliği benimseyen Diyarbakırlı gençlerin oranı aynı kimliği kendilerine yakın bulan Trabzonlulardan daha fazla olmuştur. Buradan hareketle hem bireylerin sahip oldukları değerlerin tek bir noktadan ziyade çoklu kaynaklardan beslendiği sonucuna ulaşılabilir hem de bireylerin karşılaşılacak duruma göre değer önceliklerinin farklılık gösterdiği söylenebilir.

Elde edilen bulgular katılımcıların kendi illerinin siyasal kültürüne paralel siyasal değerlere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle katılımcılar, siyasal davranış ve niyetler noktasında yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürleriyle harmanlandıkları sonucuna ulaşmıştır. Öyle ki, araştırmada demokrasinin hem Trabzonlu hem de Diyarbakırlı gençler için ortak bir değer olduğu sonucuna ulaşılmışsa da katılımcıların benimsediği değerlerin demokrasinin işlevselliğiyle kısmi olarak çeliştiği, hâkim siyasal kültür ile paralel olduğu görülmüştür. Bu sonuç hem kültürün bireyin siyasal değerleri besleyen bir kaynak olduğunu ortaya koymuş hem de bireylerin siyasal niyet ve davranışlarında hâkim siyasal kültürün bireysel düzeydeki siyasal değerleri etkilediği şeklinde de yorumlanabilir.

Yapılan araştırmalarda tek yumurta ikizlerinin farklı siyasal değerlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Weinschenk vd., 2021). Buradan hareketle bireylerin farklı değerlere sahip olmaları beklenen bir durumdur. Ancak bu farklılığın büyümesi toplumsal kutuplaşmayı

mümkün kılabilmektedir. Elde edilen bulgular, Trabzonlu ve Diyarbakırlı gençler arasında gerek oy verdikleri partiler gerekse Kürt meselesinin çözümü noktasında yukarıda sayılan siyasal konularda belirgin bir değer farklılaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası her iki ildeki gençlerin oy verdikleri partilerin birbirlerine yakınlık durumlarına bakıldığında bu konuda belirgin düzeyde bir kutuplaşmanın olduğu göze çarpmaktadır. Kutuplaşma sorunsalı dikkate alınarak yapılan araştırmalarda da benzer sorunlar çıkmıştır (Erdoğan ve Semerci , 2018). Örneğin; Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması, incelendiğinde AKP'ye ve MHP'ye oy veren kişilerin kendilerini en uzak gördükleri siyasal partiler içerisinde HDP ilk sırada yer almıştır. Aynı şekilde kendilerini HDP'ye yakın görenlerin de kendilerine en uzak gördükleri partiler sırasıyla MHP ve AKP olmuştur.

Son olarak; Türkiye Cumhuriyeti siyasal rejimi farklı kimlikler arasında uzun vadede bir siyasal farklılığın ve hatta kutuplaş tetikleyecek şekilde tasarlanmıştır. Geline nokta yaşanan sosyo politik gelişmeler—sağ-sol, Türk-Kürt, Alevi-Sünni çatışmaları— bu söylemi kanıtlar nitelikte olmuştur. Farklı siyasal kimlikler arasında farklılaşmalar ve kutuplaşmalar sıklıkla yaşanmış ve bunlar henüz bir çözüme kavuşturulamamıştır. Yapılan araştırmalar belirli aralıklarla bu durumu gözler önüne sermektedir. Ancak bu türden sorunların tekrar yaşanmaması adına bireylerin sahip olduğu değerler ve dolayısıyla toplumun sahip olduğu değerler dikkate alınmalıdır. Çünkü değerler bir yol gösterici görevi görmektedir. Sosyo politik kararların farklı kimliklerin sahip oldukları değerler ile uyumlu olması hem toplumun ortak noktalarının belirlenmesine yardımcı olacaktır hem de farklı kimlikler arasındaki siyasal farklılığı azaltarak olası bir kutuplaşmanın önüne geçecektir.

KAYNAKÇA

- Berne, M., & Schwartz, S. (1998). Values and Voting. *Polittical Psychology*, 17-40.
- Campbell, A., Converse, P., Miller, W., & Stokes, D. (1960). *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago Press .
- Çarkoğlu, A., & Hinich, M. (2006). A spatial analysis of Turkish party preferences. *Electoral Studies*, 369-392.
- Çileli, M. (2000). Change in Value Orientations of Turkish Youth. *The Journal of Psychology*, 297-305.
- Easton, D. (1953). *The Political System*. New York: Knopf.
- Erdoğan , E., & Semerci , P. (2018). *Fanusta Diyaloglar Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları* (1 b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. http://turkuazlabsaha.org/media/module-files/fanusta_diyaloglar_eC01Vwf.pdf adresinden alındı
- Erdoğan, M., & Coşkun, V. (2008). Türkiye’nin Kürt Meselesi. *Liberal Düşünce*, 5-18.
- Esmer , Y., & Pettersson, T. (2007). The Effects of Religion and Religiosity on Voting Behavior. R. Dalton , & H.-D. Klingemann içinde, *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford.
- Esmer, Y. (2019, Şubat 27). *Seçmen duygusallığında son nokta: “Biz adayımızı yüzünden tanırız”*. herkese bilim ve teknoloji: <https://www.herkesebilimteknoloji.com/haberler/toplum/secmen-duygusalliginda-son-nokta-biz-adayimizi-yuzunden-taniriz> adresinden alındı
- Fichter, J. H. (1990). *What is Sociology*.
- Hitlin, S., & Piliavin, J. (2004). Values: Reviving a Dormant Concept. *Annual Review of Sociology*, 359–393.
- Inglehart, R. (1971). The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *The American Political Science Review*, 991-1017.

- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution Changing Values and Political Styles*. Princeton: Princeton University Press.
- Loughran, T. (2016). "A values based electorate?" How do voters in West European Democracies convert their political values into vote choice preferences? Yayınlanmış doktora tezi.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Schwartz , S., & Bardi, A. (1997). Influences of Adaptation to Communist Rule on Value Priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 385-410.
- Schwartz, H., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 550-562.
- Schwartz, S. (1992). Universals In The Content And Structure Of Values: Theoretical Advances And Empirical Tests In 20 Countries. *Social Psychology* , 1-65.
- Schwartz, S. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Psychology and Culture*, 1-20. doi:http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross-Cultural Replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 878-891.
- Spates, J. (1983). The Sociology of Values. *Annual Review of Sociology*, 27-49.
- Spranger, E. (1928). *Types of Men: The psychology and ethics of personality*. New York: Hafner Publishing Company.
- Tan, A. (2009). *Kürt Sorunu*. İstanbul: Timaş.
- (2020). *Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması*. İstanbul: TurkuazLab. <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Turkiyede-Kutuplasmanin-Boyutlari-2020-Arastirmasi.pdf> adresinden alındı
- Türköne, M. (2011). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim.

van Deth, J., & Scarbrough, E. (1995). *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.

Verba, S., Nie, N., & Kim, J.-o. (1978). *Participation and Political Equality*. New York: Cambridge University Press.

Weinschenk, A., Dawes, C., Oskarsson, S., Klemmensen, R., & Norgaard, A. (2021). The relationship between political attitudes and political participation: Evidence from monozygotic twins in the United States, Sweden, Germany, and Denmark. *Electoral Studies*, 1-7.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379420301475?via%3Dihub> adresinden alındı

EKLER

Ek 1: Katılımcıların etnik kimlik sorusuna verdikleri cevaplar

	Trabzon		Diyarbakır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Alevi	0,0	0	0,0	0
Arap	0,0	0	2,5	3
Bağımsız	,9	1	0,0	0
Çerkez	0,0	0	0,0	0
Doğulu	0,0	0	0,0	0
Dünya Vatandaşı	0,0	0	0,0	0
Evrensel	0,0	0	0,0	0
Göçmen	0,0	0	0,0	0
Hiçbir şey	0,0	0	0,0	0
Hümanist	0,0	0	0,0	0
İnsan	,9	1	,8	1
Kimliksiz	0,0	0	0,0	0
Kürt	0,0	0	77,7	94
Kürt/Alevi	0,0	0	0,0	0
Laz	2,6	3	0,0	0
Muhafazakâr	,9	1	0,0	0
Müslüman	,9	1	,8	1
Özgür	0,0	0	0,0	0
Sıradan	0,0	0	,8	1
T.C Vatandaşı	0,0	0	,8	1
TC	0,0	0	,8	1
Terekeme	0,0	0	0,0	0
Türk	77,8	91	6,6	8
Türk Vatandaşı	0,0	0	,8	1
Türk-Müslüman	1,7	2	0,0	0
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	5,1	6	0,0	0
Türkiye Vatandaşı	0,0	0	0,0	0
Türkiye	0,0	0	0,0	0
Vatandaş	0,0	0	0,0	0
Zaza	0,0	0	8,3	10
Cevapsız	9,4	11	0,0	0
Toplam	100,0	117	100,0	121